

2. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання». Київ : Альтерпрес, 2004. 172 с.

3. The Social Dimensions of Scientific Knowledge. Stanford Encyclopedia of Philosophy URL: <https://plato.stanford.edu/contents.html> (дата звернення: 15.11.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-14>

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОГО ТА ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Легкун Т. В.

*кандидат філософських наук,
викладач*

*Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Філософія науки розвивається одночасно з самою наукою і виступає самосвідомістю науки. Протягом історії прослідковується тісний зв'язок філософії та науки. З одного боку, філософія, спираючись на досягнення науки, розвиває свої ідеї, принципи та категоріальний апарат, а з іншого – активно впливає в якості світоглядно-методологічної основи на процеси фундаментальних наукових відкриттів, їх інтерпретацію і включення в культурний контекст. Філософія усвідомлює себе як система знання, що розвивається, яке подібно науці, не закінчується ні на одному етапі свого розвитку досягненням завершеної та всеохоплюючої картини світобудови. Водночас філософія все більше звертає увагу на специфіку пізнання та знання не лише в науці, й в інших галузях культури – мистецтва, моралі, політичній та правовій свідомості, повсякденному мисленні, релігійному досвіді.

Зміст наукового знання визначається природою світу і не залежить від соціальної генези науки в цілому. “Ріст наукового знання виступає одним із важливих факторів динамізму сучасної цивілізації, характерних для неї тенденцій постійних видозмін та оновлень” [1, с. 153].

Сучасна наука – продукт визначеної культурно-історичної ситуації. Так, наприклад, в античній науці теорія розумілась як вираження певного змісту, який попередньо даний і може споглядатись, інтуїтивно схоплюватись. У зв'язку з таким підходом повинні зафіксувати нереле-

вантність історично розмитої відмінності науки та філософії: більш важливою опиняється відкриваюча можливість оперувати деякими раціональними побудовами для створення свідомої і достатньо автономної картини світу. Прагнення до створення такої раціональної картини світу було загальним для релігійного забарвлення філософії та науки, однак засновки і вихідні установки у тої чи іншої були відмінні. Питання про співвідношення науки та філософії в античності не знімається: актуалізована проблема статусу науки в момент її виникнення.

Експериментальне природознавство Нового часу могло виникнути лише в умовах певного розуміння природи і відношення до неї людини. Це розуміння обумовлено виникненням особливого типу цивілізації, яку можна назвати технологічною. Природа тлумачиться як простий ресурс людської діяльності, як пластичний матеріал, який допускає безграничне людське втручання, переробку та видозміну з точки зору інтересів людини. Експеримент є спосіб такого втручання в природні процеси для того, щоб краще зрозуміти їх внутрішні механізми. Ті, зміни, які відбуваються в науках про природу і в науках про людину дозволяють зрозуміти їх відношення в новому світлі й виявити їх сутнісну єдність. Вони дають можливість по-новому зрозуміти цілі наукового мислення в цілому. В тих випадках, коли дослідження не веде до здійснення цих цілей, воно не обов'язково перестає бути науковим, або може мати цінність унікального способу реалізації людської необхідності в поясненні і розумінні реальності. Адже жити в неосмисленому світі людина просто не може.

Різке протистояння наук природничих і гуманітарних було в деякій мірі виправдано в світлі класичного природознавства XIX ст. Але в XXI ст. ми спостерігаємо в природознавстві корінні зміни світоглядного характеру, які співзвучні методологічним проблемам гуманітарних наук і суттєво зближують ці області знання. Як не парадоксально, але гуманітарні науки, включаючи семіотику, філософію науки та епістемологію, по характеру своїх проблем і по своїм методологічним установкам найближче всього до фізики.

Якщо для природничо-наукового підходу характерна єдина точка зору на природу об'єкта, що вивчається, і можливість використання теоретичних знань, то гуманітарій, як у свій час писав В. Дільтей, знаходить в своєму об'єкті вивчення «дещо таке, що є в самому суб'єкті, що пізнається». Важливим для гуманітарного пізнання є розрізнення двох планів пізнання: тлумачення (інтерпретацій) текстів і побудова пояснень та теорій. Гуманітарно-наукове дослідження має справу перш за все з проявами явищ, що вивчаються, які розглядаються як текст.

Аналіз робіт (Плугіна, Бахтіна) та інших гуманітарно орієнтованих дослідників показують, що нове тлумачення текстів пропонує активне відношення дослідників до існуючих точок зору в мислиевій комунікації. Ці дослідники розпочинають з полеміки (діалогу) відносно інших позицій, точок зору, тлумачень. В ході такої полеміки артикулюються власні цінності та бачення, пояснюється новизна авторського підходу, висловлюються перші розмірковування про природу об'єкта, що вивчається.

Присутність цінностей в науці в самих різноманітних явних і неявних формах – це об'єктивна даність, що підтверджується практикою наукового знання та віковим досвідом філософсько-рефлексивного, логіко-методологічного і епістемологічного аналізу наукового знання та пізнавальної діяльності. В такому випадку змінюється сама “суть епістемологічних категорій, норм та способів пізнання, суттєво зростає об'єм понятійного апарата, з'являється необхідність у нових конструктивних прийомах та принципах філософського знання” [2, с. 203].

Епістемологічна проблема полягає в тому, щоб зрозуміти як ціннісно «навантажена» активність суб'єкта може виконувати конструктивні функції в пізнанні. Для вирішення цієї проблеми найбільш плідним є пошук і знайдення тих засобів і механізмів, які створені в середині самого наукового пізнання. Важливо виявити епістемологічними засобами способи входження та існування цінностей через явні та неявні форми засновків та знання, що залежать від них. Таким чином, при чіткій визначеності предмета епістемології існує також “необхідність більш глибокого її розуміння та подолання «абстрактної опозиції», співвідносячи внутрішні та зовнішні аналізи, в кінцевому рахунку розширюючи проблемне поле епістемології” [3, с. 142].

Проблема обґрунтування наукового знання проходить через всю історію західноєвропейської філософії. Вона представляється як задача зведення знання до деяких беззаперечних «початків», як проблема обґрунтування тих чи інших методів виведення знаків із запропонованих «початків», як проблема критеріїв істинності знання, пояснення відношення знання до останніх елементів буття. Отже, вона багатовимірна і пронизує собою все проблемне поле традиційної гносеології, тісно переплітаючись з уявленнями про влаштування реальності, про природу та призначення людини. Протягом віків вона залишалась однією із важливих проблем філософії. Проблема обґрунтування знання є стержневою для теорії пізнання, яка набула розвитку в класичній філософії.

Філософія та історія науки розвиваються в напрямку формування системи понять і методологічних засобів для адекватної реконструкції історичних форм наукового знання й наукової діяльності, розкриваючи

при цьому всю різноманітність факторів, що впливають на них і формують свідомість ученого.

Література:

1. Popper K. *The Logic of Scientific Discovery*. London : Routledge Classics, 2002. 545 p.
2. Kitcher, Philip. *Science in a democratic society*. Amherst, NY : Prometheus Books, 2011.
3. Goldman, Alvin I. *Epistemology and Cognition*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-15>

АКСІОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗА ДОБИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НОВІ ДОСЛІДНИЦЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ

Мар'яненко В. Ю.

аспірантка

*Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Аксіологічна рефлексія інформаційної свідомості особистості за доби цифровізації є важливою темою у сучасній науці та дослідженні. Цифрові технології проникають у всі сфери життя, включаючи способи сприйняття, обробки та розуміння інформації. Аксіологія, як наука про цінності, дозволяє досліджувати, які цінності та пріоритети сформовані в особистості в контексті цифрової епохи. Нові дослідницькі тенденції у цій області можуть включати: 1. Вплив соціальних мереж, в основі яких дослідження спрямовані на розуміння, як соціальні мережі формують цінності та світогляд індивіда, враховуючи взаємодію з різноманітними групами та контентом, що споживається. 2. Цифрова грамотність та медійна критичність, що включає аналіз того, які навички та уміння потрібні особистості для ефективного використання цифрових технологій, а також розробка методів виховання медійної критичності. 3. Онлайн-етика, в основі якої вивчення моральних та етичних аспектів використання цифрових технологій, зокрема в контексті приватності, кібербулінгу, дискри-